

ENERGETIKOS POLITIKA: BENDRIEJI PRINCIPAI

ES energetikos politika grindžiama priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo, konkurencingumo, tiekimo saugumo ir tvarumo principais. Jos tikslai – užtikrinti energijos rinkos veikimą ir saugų energijos tiekimą ES, taip pat skatinti energijos vartojimo efektyvumą ir taupymą, atsinaujinančiųjų išteklių energijos plėtrą ir energetikos tinklų sujungimą. ES energetikos politikos pagrindą sudaro įvairios priemonės, kuriomis siekiama sukurti visapusišką energetikos sąjungą.

TEISINIS PAGRINDAS

Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 194 straipsnis.

Konkrečios nuostatos:

- tiekimo saugumas: SESV 122 straipsnis;
- energetikos tinklai: SESV 170–172 straipsniai;
- anglis: Protokole Nr. 37 paaiškinamos finansinės pasekmės, susijusios su Europos anglių ir plieno bendrijos (EAPB) steigimo sutarties galiojimo pabaiga 2002 m.;
- branduolinė energetika: Europos atominės energijos bendrijos steigimo sutartis (Euratomo sutartis) yra daugumos ES veiksmų branduolinės energijos srityje teisinis pagrindas.

Kitos nuostatos, turinčios poveikį energetikos politikai:

- energijos vidaus rinka: SESV 114 straipsnis;
- išorės energetikos politika: SESV 216–218 straipsniai.

TIKSLAI

Pagal [energetikos sąjungos](#) strategiją (2015 m.) penki pagrindiniai ES energetikos politikos tikslai yra:

- įvairinti Europos energijos šaltinius, užtikrinant energetinį saugumą pasitelkiant ES šalių solidarumą ir bendradarbiavimą;
- užtikrinti visiškai integruotos energijos vidaus rinkos veikimą, sudarant sąlygas laisvam energijos srautui per ES naudojant tinkamą infrastruktūrą be techninių ar reguliavimo kliūčių;
- didinti energijos vartojimo efektyvumą ir mažinti priklausomybę nuo energijos importo, mažinti išmetamųjų teršalų kiekį, skatinti darbo vietų kūrimą ir ekonomikos augimą;
- mažinti ekonomikos priklausomybę nuo iškastinio kuro ir pereiti prie mažo anglies dioksido pėdsako ekonomikos laikantis Paryžiaus susitarimo;
- skatinti mokslinius tyrimus mažo anglies dioksido pėdsako ir švarios energijos technologijų srityje ir teikti pirmenybę moksliniams tyrimams ir inovacijoms, kad būtų paskatinta energetikos pertvarka ir padidintas konkurencingumas.

Pagal SESV 194 straipsnį kai kurios energetikos politikos sritys priskiriamos pasidalijamajai kompetencijai, pagal kurią kiekviena valstybė narė išsaugo teisę „apibrėžti savo energijos išteklių naudojimo sąlygas, pasirinkti tarp skirtingų energijos šaltinių ir nustatyti bendrą energijos tiekimo struktūrą“ (194 straipsnio 2 dalis).

LAIMĖJIMAI

A. Bendra politikos programa

Dabartinė Europos energetikos politika grindžiama [energetikos sąjungos strategija](#), kuria siekiama ES namų ūkiams ir įmonėms užtikrinti saugų, tvarų, konkurencingą ir įperkama energijos tiekimą. Dabartiniai 2030 m. ES energetikos srities tikslai yra šie:

- padidinti atsinaujinančiųjų išteklių energijos dalį, kad ji sudarytų 42,5 proc. suvartojamos galutinės energijos kiekio, siekiant pasiekti 45 proc. tikslą;
- 11,7 proc. sumažinti pirminės (orientacinės) ir galutinės energijos suvartojimą, palyginti su 2020 m. prognozėmis;
- sujungti bent 15 proc. ES elektros energijos sistemų.

Dabartinė Europos energetikos reguliavimo sistema buvo sukurta remiantis svarbiu ES [Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkiniu](#), kuriuo iš pradžių buvo siekiama suderinti visus klimato ir energetikos srities tikslus. Vėliau jis buvo pakeistas [planu „REPowerEU“](#), kurio tikslas – greitai ir visiškai palaipsniui panaikinti priklausomybę nuo Rusijos iškastinio kuro.

Sistemą sudaro kelios nuostatos, apimančios atsinaujinančiųjų išteklių energijos skatinimą ([Direktyva \(ES\) 2018/2001](#)), energijos vartojimo efektyvumą ([Direktyva \(ES\) 2018/2002](#)), valdymą ir elektros energijos tinklų sujungimą ([Reglamentas \(ES\) 2018/1999](#)), elektros energijos rinkos modelį ([Direktyva \(ES\) 2019/944](#) ir [Reglamentas \(ES\) 2019/943](#)), pasirengimą valdyti riziką ([Reglamentas \(ES\) 2019/941](#)), pastatų energinį naudingumą ([Direktyva \(ES\) 2018/844](#)), dekarbonizuotų dujų ir vandenilio rinkas ([Direktyva 2009/73/EB](#) ir [Reglamentas \(EB\) Nr. 715/2009](#)), energijos mokesčius ([Direktyva 2003/96/EB](#)), transeuropinę energetikos infrastruktūrą ([Reglamentas \(ES\) 2022/869](#)), energetikos reguliavimo institucijų bendradarbiavimą ([Reglamentas \(ES\) 2019/942](#)), baterijas ([Reglamentas \(ES\) 2023/1542](#)) bei oro ir jūrų transporto iniciatyvas ([Reglamentas \(ES\) 2023/2405](#) ir [Reglamentas \(ES\) 2023/1805](#)). Pagal dabartinę sistemą ES šalys turi parengti 10 metų integruotus [nacionalinius energetikos ir klimato srities veiksmų planus](#) 2021–2030 m. laikotarpiui, kas dvejus metus teikti pažangos ataskaitą ir parengti nuoseklias [nacionalines ilgalaikes strategijas](#) sutartiems energetikos srities tikslams ir Paryžiaus susitarimo tikslams pasiekti.

B. Energijos vidaus rinkos kūrimo užbaigimas

Visiškai integruota ir tinkamai veikianti energijos vidaus rinka užtikrina prieinamas energijos kainas, duoda būtinius kainų signalus investicijoms į ekologišką energiją, užtikrina energijos tiekimą ir atveria pigiausiai kelius neutralizuoti poveikį klimatui. Energijos vidaus rinkos teisės aktai iš pradžių buvo grindžiami tarpvalstybinio bendradarbiavimo ir sąžiningos mažmeninės rinkos principais. Vėliau teisės aktuose daugiausia dėmesio skirta pasirengimui valdyti riziką, koordinavimui, paskatoms

vartotojams, priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimui ir energijos tiekimo saugumui.

Atlikus „REPowerEU“ pakeitimus, energetikos sistema buvo išplėsta, kad įtrauktų taisykles dėl minimalaus 90 proc. dujų saugyklų pripildymo lygio prieš žiemą ([Reglamentas \(ES\) 2022/1032](#)), savanoriško 15 proc. dujų poreikio mažinimo tikslų ES šalims ([Reglamentas \(ES\) 2022/1369](#), [savanoriško poreikio mažinimo laikotarpis pratęstas iki 2025 m. kovo mėn.](#)), savanoriško dujų paklausos telkimo ([Reglamentas \(ES\) 2022/2576](#); Europos dujų pirkimo platforma), elektros energijos paklausos piko valandomis mažinimo 10 proc. ir 5 proc. tikslus ir ribotos trukmės skubių intervencijų, skirtų didelėms energijos kainoms mažinti ([Reglamentas \(ES\) 2022/1854](#)) (žr. faktų suvestinę [2.1.9](#) dėl energijos vidaus rinkos).

C. Energijos vartojimo efektyvumas

ES energijos vartojimo efektyvumo politikos pagrindas yra nauja Energijos vartojimo efektyvumo direktyva ([Direktyva \(ES\) 2023/1791](#)), kurioje nustatytas tikslas iki 2030 m. 11,7 proc. sumažinti pirminės (orientacinis) ir galutinės energijos suvartojimą ES, palyginti su 2020 m. projekcijomis. Tai atitinka atitinkamai ne daugiau kaip 992,5 (orientacinis dydis) ir 763 mln. tonų naftos ekvivalentu. Direktyva grindžiama principu „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“, kuriuo ES šalys įpareigojamos užtikrinti, kad priimant planavimo, politikos ir investicijų sprendimus būtų atsižvelgiama į efektyvaus energijos vartojimo sprendimus (žr. faktų suvestinę [2.4.8](#) dėl energijos vartojimo efektyvumo).

D. Atsinaujinančiųjų išteklių energija

ES atsinaujinančiųjų išteklių energijos politikos pagrindas yra nauja [Atsinaujinančiųjų išteklių energijos direktyva](#), kurioje nustatytas tikslas, kad iki 2030 m. atsinaujinančiųjų išteklių energija (saulės energija, vėjo energija, vandenynų energija ir hidroenergiya, biomasė ir biodegalai) sudarytų 42,5 proc. galutinio ES suvartojamos energijos kiekio, siekiant pasiekti 45 proc. Šia direktyva atsinaujinančiųjų išteklių energija skatinama teikiant nacionalinę paramą ir taikant ES finansavimo schemas, nes vien energijos rinkos negali užtikrinti pageidaujamo atsinaujinančiųjų energijos išteklių lygio ES (žr. faktų suvestinę [2.4.9](#) dėl atsinaujinančiųjų išteklių energijos).

E. Išorės ryšių energetikos srityje stiprinimas

Priėmus sprendimą laipsniškai nutraukti energijos iš Rusijos importą, dabartinė ES išorės energetikos politika grindžiama energijos tiekimo įvairinimu. 2022 m. kovo mėn. [komunikate „REPowerEU“](#) pasiūlyta smarkiai ir greitai sumažinti ES suvartojamą iškastinių dujų kiekį bent 155 mlrd. kubinių metrų, t. y. tiek, kiek 2021 m. buvo importuota iš Rusijos. Pagal planą „REPowerEU“ ES bendradarbiavo su tarptautiniais partneriais, siekdama įvairinti tiekimą, užtikrinti suskystintų gamtinių dujų importą ir padidinti naują dujotiekiu tiekiamų dujų tiekimą. Ji sukūrė [ES energetikos platformą](#) – savanorišką koordinavimo mechanizmą, kuriuo remiamas bendras ES dujų ir vandenilio pirkimas, ir paskelbė [ES išorės energetikos strategiją](#), kuria remiama Ukraina, Moldova ir kitos šalys.

F. Energijos tiekimo saugumo didinimas

Po Rusijos invazijos į Ukrainą energijos tiekimo saugumas tapo pagrindiniu ES prioritetu energetikos srityje. Dabartinė energetinio saugumo politika apima

koordinavimo priemonės ir taisyklės, kuriomis siekiama užkirsti kelią avarijoms jūroje esančiuose įrenginiuose ir energijos tiekimo sutrikimams bei į juos reaguoti, taip pat nenumatytiems atvejams skirtas naftos ir dujų atsargas, įskaitant žvalgyimo ir gavybos licencijas.

ES transeuropinės infrastruktūros politikai taikomi transeuropinių tinklų (TEN) reglamentai (žr. faktų suvestinę [3.5.1](#) dėl TEN). 2022 m. birželio mėn. priimtame [TEN-E reglamente dėl transeuropinės energetikos infrastruktūros](#) nustatyta 11 prioritetinių elektros energijos, jūrinių tinklų ir vandenilio infrastruktūros koridorių skirtinguose geografiniuose regionuose. Jame apibrėžiami ES bendro intereso projektai ES šalyse ir ES bei ES nepriklausančių šalių abipusio intereso projektai, nutraukiama parama naujiems gamtinių dujų ir naftos projektams ir nustatomi visiems projektams privalomi tvarumo kriterijai. TEN politika finansuojama pagal 2021–2027 m. Europos infrastruktūros tinklų priemonę, nustatytą [Reglamentu \(ES\) 2021/1153](#) (žr. faktų suvestinę [3.5.2](#) dėl TEN finansavimo).

G. Moksliniai tyrimai, plėtra ir parodomieji projektai

[„Europos horizontas“](#) – tai 2021–2027 m. bendroji programa, kuri yra pagrindinė ES priemonė energetikos moksliniams tyrimams skatinti; jos biudžetas siekia 95,5 mlrd. EUR (2018 m. kainomis), įskaitant 5,4 mlrd. EUR pagal programą „NextGenerationEU“ (žr. faktų suvestinę [2.4.6](#) dėl mokslinių tyrimų politikos).

[Europos strateginiame energetikos technologijų plane](#) nustatyta 10 technologijų (įskaitant baterijas, fotovoltines technologijas, jūros vėjo energiją ir kt.) bei mokslinių tyrimų ir inovacijų veiksmai, apimantys visą žaliosios energetikos inovacijų grandinę.

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Parlamentas visada tvirtai rėmė bendrą energetikos politiką, kuria sprendžiami priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo, konkurencingumo, saugumo ir tvarumo klausimai. Jis ne kartą ragino ES šalis darniau, ryžtingiau, bendromis pastangomis ir solidariai veikti sprendžiant dabartines ir būsimas problemas ES vidaus rinkoje, taip pat ragino visas valstybes nares priimti politinį įsipareigojimą.

Naujausiose Parlamento rezoliucijose dėl energetikos padidėjo visų klimato ir aplinkos apsaugos tikslų, kuriais grindžiama ES energetikos politika, aktualumas ir užmojis. 2019 m. lapkričio mėn. Parlamentas paskelbė [kritinę klimato ir aplinkos padėtį Europoje](#). 2020 m. spalio mėn. keliuose [pasiūlymo dėl reglamento, kuriuo nustatoma poveikio klimatui neutralizavimo sistema, pakeitimuose](#) jis paragino iki 2030 m. 60 proc. sumažinti visų ES išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį ir ne vėliau kaip iki 2025 m. laipsniškai panaikinti visas subsidijas iškastiniam kurui. Reaguodamas į COVID-19 pandemiją, jis dar kartą pabrėžė, kad žaliosios ir skaitmeninės strategijos yra ES energetikos sąjungos kertiniai akmenys. 2022 m. rugsėjo mėn. jis pritarė platesnio užmojo energijos vartojimo efektyvumo ir atsinaujinančiųjų išteklių energijos tikslams.

2022 m. kovo 1 d. Parlamentas paskelbė [rezoliuciją dėl Rusijos agresijos prieš Ukrainą](#), kurioje pasmerkė neteisėtą, neišprovokuotą ir nepateisinamą Rusijos karinę invaziją į Ukrainą. 2022 m. balandžio mėn. [Parlamentas paragino nedelsiant įvesti visišką Rusijos naftos, anglių, branduolinio kuro ir dujų importo embargą](#). 2022 m. spalio mėn. savo [rezoliucijoje dėl ES atsako į energijos kainų padidėjimą Europoje](#)

Parlamentas paragino ES šalis vengti pažeidžiamų namų ūkių išskeldinimo ir energijos jiems atjungimo ir išreiškė apgailėstą, kad Komisija daug savo pasiūlymų pateikė Tarybos reglamento forma, o ne naudodamasi bendro sprendimo procedūra. Jis taip pat priėmė keletą kitų rezoliucijų dėl konkrečių konflikto aspektų: palankiai įvertino Ukrainai ir Moldovai suteiktą ES šalių kandidačių statusą, o Sakartvelui – europinę perspektyvą; sustiprino ES apsaugą vaikams ir jaunimui, bėgantiems nuo karo Ukrainoje ir atkreipė dėmesį į karo poveikį moterims.

Parlamentas remia energijos šaltinių ir tiekimo maršrutų įvairinimą. Jis pabrėžia dujų ir elektros energetikos sistemų jungčių tarp Vidurio ir Pietryčių Europos palei šiaurės ir pietų ašį svarbą siekiant didesnio sujungtumo, suskystintųjų gamtinių dujų terminalų įvairinimo ir vamzdynų plėtojimo. Pažymėdamas svarbą mokslinių tyrimų vaidmenį užtikrinant tvarų energijos tiekimą, Parlamentas pabrėžė poreikį dėti bendras pastangas plėtojant naujas su energija susijusias technologijas, taip pat papildomo valstybinio ir privataus finansavimo poreikį.

Daugiau informacijos šia tema pateikiama [Pramonės, mokslinių tyrimų ir energetikos komiteto interneto svetainėje](#).

Matteo Ciucci

03/2024